

Objic. 7.º Adest homini naturalis appetitus videndi Deum: unde S. Thomas non semel concedit homini *naturale* desiderium Deum videndi (1). Atqui naturalis appetitus non potest adesse nisi respectu eorum, quæ consentanea sunt ipsi naturæ. Ergo visio Dei naturalis ac naturaliter possibilis homini dicenda est.

Respondeo, *dist.* Major. Adest homini appetitus naturalis, id est innatus (2), videndi Deum, *neg.*, nam appetitus innatus non est nisi ordo quidam naturæ cuiusvis rei ad aliquid, nullus autem ordo potest inesse in natura ad dona supernaturalia, quemadmodum docent Theologi. Adest homini appetitus naturalis elicitus videndi Deum, *subdist.*: inefficax et conditionatus, supposito quod sit possibilis, *conc.*; efficax et absolutus, iterum *distinguo*; supposita fide, ac revelatione, *conc.*; ea non supposita, *neg.* Et *contradistincta* Minore, *neg.* conseq. Quo autem sensu S. Thomas dixerit *naturale* desiderium videndi Deum, disputant Theologi (3). Plura in hanc rem argumenta soluta videri queunt apud eundem S. Thomam (4).

ARTICULUS VII

De incomprehensibilitate Dei.

Quot modis
Deus dici
posset incomp-
prehensibilis:

198. Quadrifariam posset Deus incomprehensibilis dici, loco, tempore, cognitione et amore: loco incomprehensibilem esse idem valet, ac esse immanens; sicut incomprehensibilem esse tempore perinde est, ac æternum esse; incomprehensibile cognitione est, quod nequit cognosci, quantum cognoscibile est; demum amore incomprehensibile dicitur, quod

(1) Vide S. Thom., 1 p. quæst. 12, art. 1; 1-2 quæst. 3, art. 8; *Contr. Gent.*, lib. 3, cap. 25 et 57; lib. 4, cap. 79.

(2) Vide *Psycholog.*, num. 1, pag. 4.

(3) Vide Interpretes S. Thomæ (In 1.^{am} part., quæst. 2, art. 1), ac nominatim Cajetan., Báñez, Sylvium, Fassolum, etc.; itemque Ferrariensem (In lib. 3.um, *Contr. Gent.*, cap. 51), et Suárez (Tom. 3, de *ultim. fine hominis*, disp. 10, sect. 2; *Metaphys.* disp. 30, sect. 1, num. 37 seqq.), et Salas (In 1.^{am} 2.^æ, tract. 2, disp. 12, sect. 2), etc.

(4) *De verit.*, quæst. 8, art. 3, 4.º; *dist.* 49, quæst. 2, art. 6.

amorem omnem excedit. Hic vero agitur de incomprehensibilitate respectu intelligentiæ; ac sermo est de incomprehensibilitate Dei non respectu sui ipsius, sed tantum respectu aliorum quorumcumque. De illa enim incomprehensibilitate agendum nobis est, quæ inter attributa et perfectiones præstantissimas Dei collocatur, essentiam autem divinam cullibet intellectui creato incomprehensibilem esse, ad illius perfectionem spectat; at eandem ipsi quoque Deo incomprehensam esse, non perfectio, sed magna foret imperfectio, id enim argueret perfectionem virtutemque cognoscendi essentiæ perfectione superari. Unde sequeretur intellectum divinum infinitum non esse, et consequenter nec ipsam essentiam infinitate pollere, tum quia hæc unum idemque est cum illo, tum quia essentiæ infinitæ perfectæ infinita potentia, sive cognoscitiva, sive volitiva, sive activa proprio jure debetur. Ideoque certum est, Deum se ipsum *comprehendere*, sumpta hæc voce non proprie ac positive, sed negative, quemadmodum declarat S. Thomas; nam *comprehendere*, si proprie accipiatur, significat aliquid habens et includens alterum. Et sic oportet, quod omne comprehensum sit finitum, sicut omne inclusum. Non sic autem comprehendit dicitur Deus a seipso, ut intellectus suus sit aliud, quam ipse, et capiat ipsum, et includat. Sed hujusmodi locutiones per negationem sunt exponenda. Sicut enim Deus dicitur esse in seipso, quia a nullo exteriori continetur; ita dicitur comprehendit a seipso, quia nihil est sui, quod lateat ipsum. Dicit enim Augustinus (Lib. de *videndo Deum*, Epist. CXII, ad Paulin, cap. 9) quod totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem (1).

Notandum præterea est, cum quæritur, utrum Deus sit incomprehensibilis, controversiam agitari non solum de intellectu creato de facto existenti vel exituro, sed etiam de absolute creabili per divinam omnipotentiam, nec solum de intellectu viatoris sive per vires naturales sive per lumen supernaturale, sed etiam de intellectu Beatorum quorumcumque. Ita docent uno ore Scholastici omnes, teste Patre

et in quo sensu
hic dicitur.

Status
questionis
exponitur.

(1) S. Thom., 1 p., quæst. 14, art. 3, ad 1.um

Gabriele Vazquez (1); multi etiam illorumasserunt in hoc sensu incomprehensibilitatem Dei respectu cujuslibet intellectus creati esse dogma fidei (2). Unde communissime deseruntur PP. Vazquez (3), Micratius (4), Arriaga (5), et P. Alarcon (6), qui putarunt testimonia Scripturarum, Patrum, et concilii Lateranensis IV., quæ ad probandam incomprehensibilitatem Dei adducuntur, sufficienter explicari, si intelligantur de his, qui adhuc sunt in statu viæ, aut de cognitione, quæ per solas vires naturales elicitur; quare incomprehensibilitatem Dei non esse dogma fidei, si intelligatur de beatis et lumine supernaturali cognoscentibus, quamquam et respectu horum ipsorum temerarium foret negare incomprehensibilitatem, videlicet propter unanimum Scholasticorum consensum (7).

Planum porro est, non in quovis sensu, qui tribui huic voci queat, Deum esse incomprehensibilem. Nam incomprehensibile dicitur, quod comprehendi non potest. Comprehendere autem proprie est manu capere, ac per translationem sæpe idem valet, ac generatim percipere vel intelligere, quin peculiarem aliquem modum notitiæ designet. Omissio

(1) In 1.^{am} part., disp. 53, cap. 1, num. 1.

(2) Ita v. g. Dominicus Sotus (4.º dist. 49, quæst. 3, art. 1, conclus. 1.ª), Bañez (In 1.^{am} part., quæst. 12, art. 7, *Commentar.*, initio), Joannes a S. Thoma (*Curs. theol.*, tom. 2, quæst. 12, disp. 15, art. 8, num. 3), Zúmel (ibid.), Molina (ibid.), Suárez (*De Incarnat.*, disp. 26, art. 2, num. 2), Rhodes (*De Deo*, disp. 2, quæst. 4, sect. 3, paragr. 1, Dico 1.º), Salas (In 1.^{am} 2.^æ, tract. 2, disp. 2, sect. 6, num. 81 seqq.), Fassolus (In 1.^{am} part., quæst. 12, art. 7, dubit. 1.ª), et Izquierdo (*De Deo uno*, tract. 8, disp. 16, quæst. 5, num. 72), cum aliis multis, et Marin (*Theolog. speculat.*, tom. 1, tract. 5, disp. 2, sect. 6, num. 76).

(3) In 1.^{am} part., disp. 52.

(4) *De Deo*, disp. 20.

(5) Disp. 13, sect. 3.

(6) *De vision.*, disp. 4, cap. 6 fin.

(7) Gabrielem Vazquez refutant Suárez (*De Deo*, lib. 2, cap. 5, num. 2 seqq.), Fassolus (In 1.^{am} part., quæst. 12, art. 7, dubit. 1.ª), Salas (In 1.^{am} 2.^æ, loc. sup. cit.), Izquierdo (*De Deo*, tract. 8, disp. 17, quæst. 5, num. 73), etc., itemque P. Joann. a S. Thoma (loc. sup. cit.), et Complutenses Carmelit. (*Cours. theolog.*, tom. 1, tract. 2, disp. 6, paragr. 3), Card. Franzelin (*De Deo uno*, thes. 18 init.), etc.

autem communiiori hoc sensu, bifariam sumitur inter Theologos pro visione beatifica, per quam quietatur animi desiderium *comprehenso* fine ultimo; et sic visio dicitur comprehensio per oppositionem ad *insecutionem*, quia in quavis alia cognitione Dei nondum cessat insecutio aut inquisitio finis, donec adveniat in visione quies ac fruitio. Hoc sensu vocem usurpavit non semel S. Paulus, ut cum scripsit: *Sic currite, ut comprehendatis* (1), et Beati dicuntur *comprehensores*, quibus opponitur *viatores*, qui adhuc *peregrinamur a Domino* (2) in hac valle lacrymarum. In hoc ergo sensu certum est, Deum non esse absolute incomprehensibilem, sed, quæ ipsius Dei largissima benignitas est, comprehendi ab omnibus Beatis. Verum illa est strictissima et classica comprehensionis acceptio, quæ exprimit perfectissimam cujuslibet rei cognitionem, exhaustientem totam illius cognoscibilitatem, metaphora ducta a vase, sic rem in eo inclusam ambiente ac comprehendente, ut tota sit in eo, et nihil ejus extra; ideoque est genus quoddam notitiæ peculiare distinctum a cæteris omnibus atque ab ipsa visione ac notitia quidditativa: unde divina essentia ipsis quoque Beatis vel comprehensoribus in peculiari hoc sensu *incomprebensa* manet (3). Agendum ergo nobis est de incomprehensibilitate illa, quæ opponitur comprehensioni vel notitiæ comprehensivæ in hac

Quid
comprehenso.

(1) I. Corinth., cap. 9, vers. 24. Cfr. Philipp., cap. 3, vers. 12.

(2) II. Corinth., cap. 5, vers. 6.

(3) Praclare S. Thomas: *Comprehensio dicitur dupliciter. Uno modo stricte et proprie, secundum quod aliquid includitur in comprehendente. Et sic nullo modo Deus comprehenditur, nec intellectus, nec aliquo alio: quia cum sit infinitus, nullo finito includi potest, ut aliquid finitum eum infinite capiat, sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehensione nunc queritur. Alio modo comprehensio largius sumitur, secundum quod comprehensio insecutioni opponitur. Qui enim attingit aliquem, quando jam tenet ipsum, comprehendere eum dicitur. Et sic Deus comprehenditur a Beatis secundum illud (Cant. III, 14): Tenui eum, nec dimittam. Et sic intelliguntur auctoritates Apostoli de comprehensione. Hoc modo comprehensio est una de tribus dotibus animæ, quæ respondet spei; sicut visio fidei, et fruitio charitatis. Non enim apud nos omne, quod videtur, jam tenetur, vel habetur: quia videntur interdum distantia, vel quæ non sunt in potestate nostra. Neque iterum omnibus, quæ habemus, fruimur; vel quia non delectamur in eis, vel quia non sunt ultimus finis desiderii nostri, ut*

strictissima acceptione. Et primo quidem accurate notio ipsa comprehensionis definienda est, paulo amplius evolvendo ea, quæ summam alibi perstrinximus (1).

§ 1.—DECLARATUR NOTIO COMPREHENSIONIS.

Comprehensio-
nis ratio
conclatur.

199. Propria comprehensionis ratio ex illis notissimi S. Augustini verbis communiter declarari solet, quibus discrimen constituit inter visionem rei et comprehensionem: *Aliud est videre, aliud est totum videndo comprehendere, quandoquidem id videtur, quod præsens utcumque sentitur; totum autem comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem, aut cujus fines circumspici possunt: sicut te nihil latet præsentis voluntatis tuæ, et circumspicere potes fines annuli tui. Exempli gratia duo posui, quorum alterum ad mentis obtutum, alterum ad corporales oculos pertinet* (2). Augustini sententiam sic Angelicus expressit: *Illud comprehenditur, quod perfecte cognoscitur; perfecte autem cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quantum cognoscibile est* (3). Tum enim nihil in re aliqua latet videntem, quando tantum cognoscitur, quantum cognosci potest, ac tum *fines alicujus circumspiciuntur, quando ad finem in modo cognoscendi illam rem pervenitur* (4), et sic cognitio rem exprimit *totaliter*, cum exhaurit totam illius cognoscibilitatem. Quod verum est non solum de rebus in se ipsis, sed de infinito, si intelligatur non positive, quia tibi nullus est finis, non potest sic ad finem perveniri, sed negative; quia etiam id, quod in se finem non habet potest, saltem ab intellectu infinito, ita cognosci ut nihil de illo incognitum remaneat. Quam ad rem scripsit S. Augustinus: *Infinitas itaque numeri, quamvis infimorum*

desiderium nostrum impleant, et quietent. Sed hæc tria habent Beati in Deo; quia vident ipsum, et videndo tenent sibi præsentem, in potestate habentes semper eum videre; et tenentes fruuntur, sicut ultimo sine desiderio implentes. 1 p., quæst. 12, art. 7, ad 1.um.

(1) *Psycholog.*, vol. 2.^a, num. 58, pag. 217.

(2) S. August., *epist.* 112 (Migne, 147), cap. 8.

(3) S. Thom., 1 p., quæst. 12, art. 7. Cfr. *ibid.* ad 2.um; et *Contr. Gent.*, lib. 3, cap. 55 initio; *Compend. Theolog.*, cap. 216.

(4) S. Thom., 1 p., quæst. 12, art. 7, ad 2.um. Cfr. 1 p., quæst. 14, art. 3.

numerorum nullus sit numerus, non est tamen incomprehensibilis ei, cujus intelligentiæ non est numerus. Quapropter si quid- quid scientia comprehenditur, scientis comprehensione finitur; profecto et omnis infinitas quodam ineffabili modo Deo finita est, quia scientiæ ipsius incomprehensibilis non est (1).

Age vero quævis hæc satis perspicua videantur, illud tamen haud facile declaratur, quid sit *rem tantum cognosci, quantum cognoscibile est*: quapropter variae perhibentur comprehensionis et incomprehensibilitatis descriptiones, quas juvat hoc loco breviter expendere. Principio autem vix dubitare aliquis potest, comprehensionem debere esse cognitionem evidentem, certam et quidditativam. Quod enim evidenter non percipitur, non potest nisi aut fide aliorum aut per extrinseca argumenta, ac proinde imperfecte, cognosci: atque idem a fortiore dicendum est de incerta cognitione. Tandem nisi quidditativa sit, res non cognoscitur, prout est in se, nec quantum est cognoscibile. Verum tota difficultas est in explicando, quid requiratur, ut res dicatur cognosci *totaliter*, vel *quantum cognoscibile est*. Alii voluerunt id explicare ex parte subjecti dicentes tum rem cognosci quantum cognoscibile est, ideoque comprehendere, cum cognoscitur quam perfectissima subjective cognitione; alii vero longe communius ex parte objecti, statuantes illud non cognosci, quantum cognoscibile est, nisi ita cognoscatur, ut nihil illius incognitum remaneat.

Ita 2) **Nominales** inter quinque modos aut condiciones comprehensionis, quas gratis commenti sunt, et singillatim nunc refellere non vacat (2), hanc posuerunt ad comprehensionem omnino requiri, ut objectum cognoscatur cognitione quam clarissima et perfectissima, quæ dari queat ex parte subjecti cognoscentis.—Sed rejiciuntur communiter; quia cum cognitio ex parte cognoscentis omnium possibilium

Varie sententias
rejectas:
prima.

(1) S. August., *De civit. Dei*, lib. 12, cap. 18.

(2) Illos rejectos reperies apud Suarez (*De Deo*, lib. 2, cap. 20, num. 48; et de *Incarnat.* disp. 26, sect. 1, num. 4), Salas (In 1.^{am} 2.^æ tract. 2, disp. 4, sect. 6, num. 94), Izquierdo (*De Deo uno*, tract. 8, disp. 17, quæst. 6, num. 77), Joann. a S. Thoma (*Curs. theolog.* tom. 1, quæst. 12, disp. 15, art. 8, num. 19), etc.

optima sit divina, sequeretur ex hac conditione, nullam rem quantumvis imperfectam posse comprehendi a Deo, et sic incomprehensibilitas non esset attributum proprium Dei, sed commune omnium rerum. Atqui hoc absurdum est et contrarium unanimi scriptorum consensui, asserentium ab angelis et ab anima separata suam comprehendi substantiam (1).

secunda,

3) Rejicitur quoque communiter sententia illa requirens ad generalem rationem comprehensionis tantam perfectionem in genere entis, quanta est in ipso objecto: quæ sententia perperam a P. Petavio (2) tribui videtur quibusdam Scholasticis, ac nominatim P. Didaco Ruiz de Montoya, qui tamen prorsus oppositum discrete docet his verbis: *Dico 1.º id quod ab omnibus tanquam exploratum supponitur; ad comprehensionem non requiritur æqualitas in genere entis inter cognitionem et objectum* (3). Ratio vero evidens est, quia vel negandum est ulli creato intellectui possibilem esse comprehensionem substantiarum creaturarum, quod esset contrarium communi sapientium opinioni, vel asserendum necessario est comprehensionem ex generali sua ratione tantam non requirere perfectionem. In generali enim ratione comprehensionis illud constituendum est, quod ad omnem veri nominis comprehensionem, etiamsi sit creata, requiritur. Atqui non potest certissime ad creatam comprehensionem requiri, ut sit æque perfecta in genere entis, ac substantia comprehensa, siquidem omnis creata comprehensio est accidens. Dixi ex generali ratione comprehensionis non requiri tantam perfectionem, quia cognitio comprehensiva, quam Deus habet, sui ipsius, utpote penitus identificata cum illo, est ejusdem perfectionis in genere entis: et si vera est notio, quam dabimus mox comprehensionis, reapse Deus incomprehensibilis est nisi per cognitionem æque perfectam in genere entis, non quia hoc necessarium sit ad generalem rationem comprehensionis, sed quia essentia divina non potest cognosci quantum ex meritis suis cognoscibilis est, nisi per cognitionem infinitam, qualis nulla dari potest nisi divina, identificata cum

(1) Cr. P. Hieron. Fassolus, in 1.^{am} part., quest. 12, art. 7, dubit. 3, num. 7.

(2) Vide Petav., *Theologicor. dogmat.* lib. 7, cap. 4, num. 9.

(3) Ruiz de Montoya, *De scientia Dei*, disp. 6, sect. 7.

essentia. Et jam gradus faciendus est ad eos, qui notam illam comprehensionis propriam, secundum quam res totaliter vel quantum cognoscibilis est, cognosci debet, ex parte ipsius objecti declarabant. Quo in genere,

7) Paucissimos sectatores nacta est sententia illa, quæ ab iisdem apud P. Vazquez tribuebatur doctissimo Magistro Francisco Victorie O. P., videlicet ideo non comprehendi Deum a beatis, etiamsi clare ipsum videant, quia licet Beatus clare intueatur essentiam Dei et personas omniaque ipsius attributa, non tamen videt eum secundum omnem intensionis gradum, quocirca aliquid Dei latet ipsum, nec omnem gradum perfectionis ejus numerare potest; quod si hæc omnia cognosceret, procul dubio (inquiunt) Deum comprehenderet (1). Unde concludunt, Deum quidem videri a Beatis totum, sed non totaliter, ideoque non comprehendi, quia quamvis videatur tota simplex essentia, non tamen quoad omnem modum et gradum intensionis. Quæ doctrina et manifeste repugnat S. Thomæ, sæpe contrarium scribenti (2), et ratione facile refellitur 1.º quia hinc plane sequitur Deum a Beatis non videri, prout est in se, nam modus et gradus intensionis est aliquid actuale ac reale, quod in se maxime nunc simplicissimeque idem penitus est cum ipsa essentia. Ergo vel non videtur essentia Dei, vel debet videri quicquid in illa est, sive modi sive alio quocumque nomine appelletur. 2.º Communis est theologorum sententia, Beatos divinam essentiam intuentes non posse, saltem de potentia ordinaria, latere attributa, etiam relativa seu Personas, idemque de absoluta quoque potentia sentiendum esse plerique opinantur. Ergo idem a fortiori tenendum est de quocumque modo vel gradu sive essentia sive attributorum.

(1) Vazquez, In 1.^{am} part., disp. 53, cap. 1, num. 2. Cfr. Bañez, In 1.^{am} part., quest. 12, art. 7, *Pro decisione*..

(2) *In visione qualibet triplex modus considerari potest... Alius modus est ipsius rei in se: et hic modus nihil est aliud quam qualitas rei. Cum autem in Deo non aliud sit qualitas, quam substantia, modus ejus est ipsa essentia; et sic totaliter vident Deum, quia vident totum modum Dei eodem modo, quo totam essentiam.* S. Thomas, *de verit.*, quest. 8, art. 2, ad 2.um Cfr. 4.º dist. 40, quest. 2, art. 3, ad 3.um art. 4, ad 1.^{am}; et 1. p., quest. 12, art. 7, ad 3.um

quarta,

8) Quarto loco succedit opinio Scotistarum contendendum ad comprehensionem ex parte objecti requiri, et sufficere, ut «tota objecti intelligibilitas exhauriatur secundum omnia, quæ in illo formaliter et ex natura rei reperiuntur, sive sint prædicata primi sive secundi modi, sive adhuc magis extrinsecæ» (1), non autem requiri cognitionem «eorum, quæ in objecto continentur eminenter et virtualiter», quemadmodum loquitur P. Bartholomeus Mastrius (2).

Vera sententia.

Communis verò Thomistarum ac nostratum vox est, ad comprehensionem rei cujuslibet requiri cognitionem non solum eorum, quæ in ea realiter ac formaliter continentur, sive ad essentiam, sive ad proprietates et accidentia naturalia spectent (id enim necessarium est ad ipsam quoque quidditativam et intuitivam notitiam), sed etiam eorum omnium, quæ virtualiter et eminenter continentur, ac proinde quæ sunt in potentia naturali sive activa sive passiva; non autem in potentia pure obedientiali. Et hoc pacto explicant rem totaliter cognosci, totalitate nimirum se tenente ex parte objecti; sic enim nihil ipsius latet videntem, sed totum cognoscitur, quantum cognoscibile est. Hæc est procul dubio diserta doctrina S. Thomæ multis in locis: *Alio modo ly omnia potest accipi magis large, ut extendatur non solum ad omnia, quæ sunt actu secundum quodcumque tempus, sed etiam ad omnia, quæcumque sunt in potentia, nunquam reducenda vel reducta ad actum. Horum autem quædam sunt in sola potentia divina: et huiusmodi non omnia cognoscit in Verbo anima Christi. Hoc enim esset comprehendere omnia, quæ Deus potest facere, quod esset comprehendere divinam virtutem, et per consequens divinam essentiam. Virtus enim qualibet cognoscitur per cognitionem partium, in quæ potest* (3). Et alibi: *Tunc... solum necesse est, quod, cognitio aliquo principio, omnes ejus effectus cognoscantur per*

(1) Mastrius, *De anim.*, disput. 6.^a, quæst. 12, num. 338.

(2) Id. ibid. num. 340. Hic nobilis Scotista miratur, quomodo, cum hæc sit inter suos receptissima opinio, «Smisinch, Scotista præclarus», asserat ad comprehensionem requiri cognitionem eorum, quæ eminenter et virtualiter in objecto continentur, et quod plus est, audeat etiam dicere, hanc esse communem doctrinam, a qua solus Lorca recessit.»

(3) S. Thom., 3 p., quæst. 10, art. 2. Cfr. 1 p., quæst. 12, art. 8.

ipsum, quando principium comprehenditur intellectu, sic enim principium aliquod per suam totam virtutem cognoscitur, quando omnes effectus ejus cognoscuntur quod causantur ex ipso, per divinam autem essentiam alia cognoscuntur, sicut cognoscuntur effectus ex causa (1). Idem sentiunt frequentissime antiquiores Scholastici, ut Halensis, S. Bonaventura, Richardus et alii apud P. Fassolum, itemque valde communiter Thomistæ (2) ac Nostrates (3).

200. PROPOSITIO 1.^a Comprehensio veri nominis debet attingere non solum prædicata intrinsecæ, quæ formaliter in re cognoscenda continentur, sed etiam ea omnia quæ extrinsecæ dici solent, et continentur eminenter et virtualiter in ejusdem potentia naturali sive activa sive passiva, non autem in potentia pure obedientiali; et generatim omnes habitudines et connexiones, quæ vi essentiae cognosci queunt, et ad illam omnino penetrandam conferunt.

Propositio, ut vides, non est exclusiva, nimirum non intendit nihil aliud præterea requiri ad comprehensionem, sed

(1) Id. *Contr. Gent.*, lib. 3, cap. 56 initio. Cfr. ibid., paragr. *Adhuc...*, et in fine ejusdem capituli, *Sed si diligenter*; 4.ª dist. 49, quæst. 2, art. 6 corp.

(2) Ita v. g. Capreolus (4.ª dist. 40, quæst. 6, art. 3), Ferrariensis (In lib. 3.um *Contr. Gent.*, cap. 56, *Pro solutione*), Cajetanus (In 3.um part., quæst. 10, art. 2), Bañez (In 1.^{am} part., quæst. 12, art. 7, et clarior art. 8, 1.ª conclus.), Joannes a S. Thoma (Curs. *Theolog.*, tom. 2, quæst. 12, disp. 15, art. 8, num. 7), Sylvius (In 1.^{am} part., quæst. 12, art. 3), Billuart (*De Deo uno*, dissert. 4, art. 9), etc.

(3) Vide v. g. Suarez (*De Deo*, lib. 2, cap. 29, num. 13; de *Incar-nat.*, disp. 26, sect. 1, num. 11), Molina (In 1.^{am} part., quæst. 12, art. 8, disp. 2, paragr. *Quartum*, et in responsis, ad 2.^{am}, 3.^{am} et 4.^{am}), Salas (In 1.^{am} 2.^æ, tract. 2, disp. 4, sect. 6, num. 94 et 96), Petrum Hurtado (*De anim.*, disp. 10, sect. 3), Fassolum (In 1.^{am} part., quæst. 12, art. 7, dubit. 5, num. 15), Arrubal (In 1.^{am} part., disp. 23, cap. 3), Rhodes (*De Deo*, disp. 2, quæst. 4, sect. 3), Theophil. Raynaud. (*Theolog. natur.*, distinct. 7, quæst. 2, art. 2), Arriaga (*De Deo*, disp. 13, sect. 1 et 6), Amicum (disp. 10, sect. 1), Martinon (disp. 8, sect. 5), Izquierdo (*De Deo uno*, tract. 8, disp. 17, quæst. 6, num. 90), Lössada (*De anim.*, disp. 8, num. 114 seqq.), etc. Idem aliis verbis videtur intendere P. Vazquez (In 1.^{am} part., disp. 53, cap. 4, num. 14), quamquam recte inconsequentiae arguatur a P. Suarez (*De Deo*, lib. 2, cap. 29, num. 8, 9 seqq.).

tantum hæc requiri; utrum vero aliquid amplius necessarium sit, postea dicetur.

Comprehensio
veri nominis
debet attingere
omnia
intrinsicæ
prædicatæ, quæ
formaliter in re
cognoscenda
continentur;

Prima pars: *Comprehensio veri nominis debet attingere prædicatam intrinsicam quæ formaliter in re cognoscenda continentur, non indiget probatione. Quia si comprehensio non importaret horum omnium cognitionem, ne totam quidem rem attingeret, nedum totaliter, nec cognosceret illam, quantum cognoscibilis est, nec esset proinde notitia perfectissima, nec recte nomen sortita esset ex analogia ad perfectam corporis in alio inclusi comprehensionem. Necessæ ergo est, ut comprehensio exprimat in primis essentiam rei, deinde proprietates vel passiones vel attributa et accidentia, et quidquid ad realem integritatem objecti pertinet.*

lum etiam
prædicatam
extrinsicam, quæ
virtualiter
et eminenter
continentur in
illius
potentiâ;

Secunda pars: *Comprehensio debet etiam attingere prædicatam, quæ dici solent extrinsicam, et continentur virtualiter et eminenter in potentia rei naturalis, sive activa sive passiva seu receptivæ; nimirum effectus qui procedere naturaliter possunt a re, quæ comprehensive cognoscitur, et actus, quos ex ordine naturæ potest recipere: hæc enim hic intelliguntur contineri eminenter et virtualiter. Ratio autem est manifesta, quia nisi hæc cognoscantur, non potest vere dici res cognosci totaliter, et quantum cognoscibilis est. Virtus enim rei ac ratio causæ aliorum productivæ profecto est perfectio intrinsicæ, cujus tamen tota vis non potest cognosci nisi cognoscendo effectus, ad quos terminari potest; et quo plures cognoscantur, eo melius cognoscitur essentia et virtus rei, quemadmodum melius cognoscitur animam rationalem, qui novit varios actus ordinis sive intellectualis sive sensitivi sive vegetativi in illius virtute contentos, quam qui novit actus duntaxat ordinis sensitivi aut vegetativi. Atque idem intelligatur de his, quæ in potentia receptiva naturali rei continentur; nam cognitio ejusmodi actuum formarumve, quæ vel ex ordine aut capacitate naturæ recipi possunt, vel debent, in re, multum confert ad plenorem illius cognitionem. Prædicata itaque hujusmodi, quamvis intrinsicæ in se non constituent rem ipsam cognoscendam, sunt tamen aliquid ejus, aliquid cum illa connexum ita, ut nisi distincte in se ipso cognoscatur, non possit res cognosci, quantum cognoscibilis est, quia non conspiciuntur termini illius, in ordine ad quos certo*

ac reali quodam modo se habet illa, qui proinde modus, illis non consideratis, ignoratur.

Tertia pars: *Ad comprehensionem non requiritur cognitio eorum, quæ in potentia obedientiali continentur, probatur, quia potentia obedientialis non est naturalis (1), sed capacitas quædam actuum ac donorum supernaturalium, cum quibus non habet natura connexionem et ordinem naturalem, quemadmodum docent Theologi: quare cognitio hujusmodi potentiæ huc tandem revocatur, ut referat omnia, quæ Deus præter et supra ordinem naturæ potest in vel cum re facere. At profecto quæ sunt præter ac supra naturam et naturalem ordinem rei, sunt penitus extrinsicæ, nec de se connexa cum illa, ideoque potest sine illis, natura quaquavisus circumspici, et penetrari tum in se tum in terminis suis, ita ut nihil lateat de his, quæ propria sunt illius. Tantumque sufficit ad comprehensionem virtutis naturalis nosse, quod illa divinitus elevari valeat ad omne id, quod non involvat repugnantiam; neque enim perfectio ipsa naturalis virtutis variatur, sive ad hunc sive ad alium diversum effectum obedientialiter divinitus assumatur, et elevetur. Accedit, quod cognitio eorum omnium, quæ in obedientiali potentia creaturæ continentur, necessario implicat omnipotentiam divinæ cognitionem, quia quid quantumve absolute Deus facere valeat in et cum creatura, pendet omnino ex omnipotentia divina. Cum ergo ambitus et latitudo divinæ omnipotentiam nulli creaturæ saltem naturaliter (secundum plerosque ne supernaturaliter quidem) perspecta esse valeat, sequeretur, nec ipsos angelos posse vel se vel etiam imperfectissimam creaturam comprehendere: quod est contra communem omnium existimationem. Quamobrem ad veram simpliciter comprehensionis rationem non requiritur cognitio potentiæ obedientialis: notitia vero rei usque ad ipsam potentiam illius obedientialem pertingens non ad comprehensionem pertinet, sed ad supercomprehensionem.*

non vero ea,
quæ in potentia
obedientiali
continentur;

Quarta pars: *Comprehensio generatim debet attingere omnes habitudines rei et connexiones, quæ vi essentia cognosci possunt, et ad illam omnino penetrandam conferunt, nihil novum addit,*

quare
comprehensio
attingere
debet omnes

(1) Vide *Ontolog.*, num. 215, pag. 605.

habitudines
et conectiones
rei, quæ vi
essentiæ
cognosci
possunt et ad
illam
penetrandam
conferunt.

sed idem compendio exhibet, ac magis explicat. Nam quod debeat comprehensio attingere omnes rei *habitudines* et *conectiones*, complectitur ea, quæ in naturali potentia sive activa sive passiva continentur: causa enim importat habitudinem et connexionem ad omnes effectus in illius virtute latentes, et effectus pariter dicit ordinem et habitudinem et connexionem ad causas suas, a quibus pendet; itemque subjectum vel potentia passiva ad actus ac terminos, ad quos naturalem ordinem habet. Id est, quod significavit Suarez comprehensionem debere exacte cognoscere ac penetrare «in objecto cognito omnes habitudines et conectiones, quas ex natura sua habet, et habere potest, cum omnibus rebus, a quibus ipsum pendet, et quæ ab ipso pendere possunt» (1). Ad comprehensionem porro requiritur, ut hujuscemodi habitudines ac termini potentiæ naturalis *vi essentiæ cognoscantur*, ita nimirum ut penetratio ejus faciat quoque conspiciere prædicata illa extrinseca cum essentia connexa. Secus enim, etiamsi *de facto* prædicata ista *simul* cum essentia cognoscerentur, pure concomitanter tangerentur, et accidentarie se haberet illorum cognitio respectu cognitionis essentiæ, quia non referret connexionem ac derivationem eorum ab essentia. Ergo cognitio prædicatorum extrinsecorum, quæ non fiat vi cognitionis essentiæ, non reddit ipsum formalem actum cognitionis essentiæ perfectiorem formaliter et in se, verum addit duntaxat novam notitiam terminatam ad distincta prædicata, ac proinde non potest constituere comprehensionem. Unde sola cognitio attingens prædicata extrinseca vi essentiæ reapse confert ad illius perfectionem magis penetrandam (2).

Cæterum notant plures auctores, necesse non esse ad comprehensionem, ut habitudines quoque et conectiones necessariæ objecti comprehensive in se ipsis attingantur; idque evidenter sequitur ex communi sententia intellectui creato, saltem angelico, comprehensionem suæ aliarumque inferiorum substantiarum asserenti. Nam certum est, non posse creaturam comprehendi, quin cognoscatur earum causa,

(1) Suarez, *De Incarnat.*, disp. 26, sect. 1, num. 9.

(2) Cfr. Suarez, *De angelis*, lib. 2, cap. 31, num. 9, et alii passim in præsentī materia.

nempe Deus. Atqui tamen repugnat Deum comprehendi a creatura. Ergo ut aliquid comprehendatur, necesse quidem est, ut habitudines omnes illius et conectiones innoscant, non tamen ut illæ quoque in se comprehendantur.

201. Objicies 1.º cum Mastroio. Prædicata extrinseca vel ea quæ virtualiter duntaxat aut eminenter continentur, non possunt vere dici aliquid rei cognoscendæ, neque enim effectus ad esse causæ pertinent. Ergo etiamsi hujusmodi prædicata non attingantur cognitione, poterit reapse *nihil rei* latere videntem, dummodo prædicata intrinseca et formaliter contenta in illa cognoscantur. Atqui ex S. Augustino hoc tantum ad comprehensionem requiritur, ut nihil rei lateat videntem. Ergo...

Respondeo, *dist.* antecedens. Prædicata extrinseca non possunt vere dici aliquid rei, nempe aliquid constituents entitatem illius, *conc.*; non possunt vere dici aliquid rei, nempe aliquid ad illam pertinens, vel ab ea pendens aut cum illa intime connexum et necessarium ad plenam manifestationem illius, *neg.* Et similiter *disting.* primum consequens. Tum *neg.* Minorem subsumptam et postremam consequentiam. Evidens enim est, rem sua virtute præditam non posse penitus cognosci, nisi cognoscatur quanta sit ejus virtus; nec quanta sit virtus, satis unquam cognosces, nisi cognoscas diversos terminos per illam naturaliter producibiles.

Objic. 2.º Cum eodem. Comprehensio intentionalis cognitionis dicitur per analogiam ad realem vel corpoream comprehensionem, «juxta quam, quantum fieri potest, debemus explicare intentionalem». Atqui «in rebus corporeis, ut unum corpus aliud comprehensive contineat, sufficit, ut hoc secundum totam suam molem claudatur intra concavam superficiem alterius, nec utique opus est, quod includantur etiam corpora omnia, quæ a corpore incluso produci possent. Ergo pariter in spiritualibus, ut objectum ab intellectu comprehendatur, sufficit, ut attingantur formalitates omnes, quæ sunt a parte rei in ipso, neque ulterius necesse est, ut cognoscantur omnes et singuli effectus in particulari ab eo producibiles, et quæcumque in ipso eminenter continentur» (1).

Objectiones
solite.

(1) Mastroius, loc. cit. num. 340.

Respondeo, *dist.* Major: ita ut paritas perfecta statuenda sit inter utramque comprehensionem, *neg.*; ita ut paritas constituenda sit admixta disparitatibus, quas ipsa rerum diversitas exposcit, *conc.* Et *concessa* Minore, *neg.* conseq. In hoc enim nihil omnino requirimus, quod non communiter locum obtineat in omni multorum analogica convenientia. Ratio autem disparitatis per se liquido patet, quia ut res corporea penitus comprehendatur, sufficit ut illa secundum suam integram entitatem manu vel vase quaquaversus includatur, nec magis eam quis comprehendere putaverit ex eo, quod simul cum illa etiam comprehendatur alia cum illa connexa; at vero ad plenioris rei cognitionem conferunt valde prædicata extrinseca necessitudinem habentia cum illa, quæ donec cognoscantur, non exhauritur intelligibilitas ejus, sicut jam declaratum est.

Objic. 3.º Cum eodem. «Si ad comprehensionem causæ debent attingi omnes effectus ab ea producibiles, tam cognosci deberent, qui ab ea produci possunt per suam virtutem naturalem, quam qui produci possunt per potentiam obedientialem media elevatione: quod tamen communiter non conceditur... Probatur sequela, «quia licet ad effectus supernaturales non habeat creatura virtutem completam in ordine suo, habet tamen præsertim secundum istos incompletam et inchoatam, quam appellant potentiam obedientialem activam. Ergo si non attingantur effectus ab ea producibiles secundum hanc potentiam, non erit virtus causæ totaliter exhausta et actata intellectualiter» (1).

Respondeo, *neg.* assertum; et ratio disparitatis reddita est in tertiæ partis probatione. Et ad probationem sequelæ *trans.* antecedens, quod Theologis judicandum relinquimus; *nego* consequens. Quia etiamsi concedatur, quæ doctrina nostrorum scriptorum communissima est, ipsam virtutem naturalem, elevatam et completam per auxilium supernaturale, ad actus vel effectus supernaturales vere concurrere (2); ipsa tamen per se non connectitur cum talibus effectibus, qui sunt omnino extra spheram suæ activitatis, nec producuntur ab illa, nisi quatenus indebite elevata: ideoque etiam

(1) Mastrius, *ibid.*

(2) Cfr. *Ontolog.*, num. 216, pag. 666-668.

effectuum supernaturalium perfectio tribuitur non ipsi virtuti naturali, quæ elevatur, sed altiori virtuti elevanti. Ergo ad comprehensionem vel totalem intellectionem virtutis sufficit, ut cognoscantur tantum effectus naturaliter possibiles, quorum respectu non est potentia obedientialis, sed naturalis, nec requiritur cognitio effectuum supernaturalium, ad quos non nisi per elevationem concurrat, et quorum duntaxat respectu dicitur obedientialis.

Objicies 4.º cum eodem. «Esse virtuale ac eminentiale, quod habent effectus in causa, non est ullo modo distinctum ab ipso esse causæ, sed realiter et formaliter est ipsum esse causæ. Ergo ut cognoscantur effectus, quatenus virtualiter et eminenter continentur in causa, sufficit cognoscere causam quoad omnes formalitates ex natura rei in ipsa reperi- tas» (1).

Respondeo, *neg.* conseq. Quamvis enim esse eminentiale ac virtuale, quod res habent in causis, non distinguatur ab illarum esse, non tamen cognosci plene ac totaliter potest, nisi innotescant effectus ipsi.

Objic. 5.º Si ad comprehensionem requiritur cognitio etiam effectuum a re producibilium, vel necesse erit attingere omnes effectus secundum speciem tantum, vel etiam in individuo. Si in individuo, cognoscenda foret infinita quædam multitudo effectuum, nam individua intra eandem speciem possibilia, sine carent: et sic nullæ creaturæ fas erit quidpiam comprehensive cognoscere. Si vero tantum cognoscendæ essent omnes possibiles species effectuum, quamdiu ignorerent ipsa individua omnia in singulis speciebus producibilia, re vera non cognoscitur tota virtus causæ. Ergo aut cognitio effectuum possibilium omnium necessaria non est ad comprehensionem, aut comprehensio enti creato impossibilis dicenda erit.

Et simili modo argui posset ex ipsis actibus existentibus, utrum videlicet satis sit cognoscere illos prout possibiles, an existentes sive in præsentia, sive in præterito, sive in futuro.

Respondeo, *conc.* Major., ita tamen, ut si sermo sit de comprehensione perfectissima, approbandum sit primum

(1) Mastrius, *ibid.*

membrum, nempe cognosci debere omnes effectus etiam in individuo; si autem sermo sit de comprehensione non tam perfecta, vulgo tamen admissa et naturaliter possibili in creaturis, eligendum sit alterum membrum, videlicet sufficere, ut cognoscantur saltem omnes species ac varietates effectuum.

Ad primum membrum assumptionis, *distinguo* alteram sequelam: nulli creaturæ fas erit quidpiam comprehendere comprehensione non tam perfecta, *neg.*; comprehensione perfectissima, *transeat*.

Ad alterum etiam membrum assumptionis, *disting.* sequelam; non cognoscitur tota virtus causæ perfectissima comprehensione, *conc.*; comprehensione non tam perfecta, sed vulgo admissa et naturaliter possibili in creaturis, *neg.* Et *nego* consequ.

Solutio hæc innititur potissimum sat communi sententiæ, asserenti animam rationalem, et etiam corporeas substantias, posse comprehendi ab angelo, et angelum inferiorem a superiori, cum tamen non videatur intellectus creatus saltem naturaliter posse cognoscere omnes effectus ab illis producibiles successive aut divisive, quidquid sit, utrum possit supernaturaliter. Ergo vel neganda prorsus est pro omni creato intellectui virtus potens naturaliter comprehendere alias res etiam creatas, vel agnoscendus aliquis gradus comprehensionis, qui attingat omnes species et varietates effectuum possibilis, nempe quidquid est varietatis in effectibus, quod requirit specialem ac distinctam virtutem aut gradum virtutis productivæ in causa, quamvis non valeat attingere omnes effectus individuos, qui produci queant intra eandem speciem ac varietatem. Et ratio est, quia cognitio, quæ objectum referat quoad diversas actuum species ac varietates ab illo producibiles, reapse adequatam æstimationem justumque fert iudicium de valore totaque rei cognitæ perfectione, ut vere dici queat nihil illius latere, siquidem pure individualis varietas effectuum simillimorum possibilium sine fine non auget perfectionem illius. Dicendum ergo videtur, cognitionem fore in aliquo vero sensu, licet non perfectissimo, comprehensivam, dummodo ex effectibus aut terminis connexionis objecti eos saltem attingat, quorum notitia necessaria

est ad plenam objecti æstimationem, et eo duntaxat modo, quo necessaria est, quamvis non se porrigat usque ad omnia individua. Et sic comprehensio «non debet distincte cognoscere effectus obedientialiter producibiles ab objecto, quia virtus obedientialis non addit peculiarem perfectionem supra virtutem naturalem; nec perfectio supernaturalium effectuum tribuitur virtuti elevatæ, sed causæ elevanti. Satis ergo erit, si comprehensor cognoscat, tale objectum posse a Deo elevari ad omnia, quæ non implicent contradictionem, quæcumque illa sint. Nec item debet distincte cognoscere omnes et singulos naturales effectus, quos potest objectum successive aut divisive producere; sed sufficit, quod clare cognoscat, qualis et quanta perfectio, et sub qua ratione, potest ab hoc objecto communicari suis effectibus uno quasi partu adæquato: sic enim æquivalenter cognoscuntur cæteri effectus divisive producibiles, et fixum iudicium fertur de quantitate et indole perfectionis objecti» (1)... Hinc, «ut comprehendatur intellectus humanus v. g., non opus est distincte cognoscere omnes species actuum ab eo naturaliter producibilium, quatenus ex objecto desumptas. Sat enim erit cognoscere varietatem actuum specificam, quæ sumitur ex modo tendendi, et quæ non abit in infinitum: item quantum perfectionis velut ex proprio penu communicare valet potentia, dum operatur naturaliter summo connatu; ac demum spheram ejus objectivam esse rationem entis in communi, sub eaque variari posse consequenter species actuum pro infinita varietate objectorum. Ratio est, quia non alia cognitio est necessaria, ut perfectio intellectus humani pro meritis æstimetur; cognitio enim, posse ab hoc intellectu tali modo ac perfectione seu

(1) Simili modo rem declarat P. Petrus Hurtado, cum scribit cognoscenda esse in particulari numerum et magnitudinem effectuum, quos una causa simul potest gignere, vel quos potest producere uno quasi tractu successivo, v. g. quando defatigatur, aut repetitur agens: tunc enim equus, v. g., comprehenditur, cum cognoscatur, quantum possit una vice currere, aut ignis, quando cognoscitur, quanto tempore potest lignum comburere, a qua re patitur frigus, hæc enim multum conferunt ad comprehensionem quantumcumque vulgarem. Hurtad., *De anim.*, disp. 10, sect. 3, num. 30.

perspicacitate cognosci quodlibet ens, parum aut nihil aestimatio crescit ex eo, quod in particulari sciatur posse ab illo cognosci ens A, ens B., etc.» (1).

Quod spectat ad actus vel effectus de facto existentes, non una est auctorum sententia. P. Sebastianus Izquierdo (2) cum P. Gabriele Vazquez (3) et alii requirunt ad comprehensionem, ut referat actus non solum possibiles, sed etiam existentes in quavis differentia temporis, praeteriti et futuri; ex quo principio concludit P. Vazquez unum angelum non posse saltem naturaliter alium comprehendere, quia non potest actus liberos et arcana cordis certo cognoscere. Alii vero probabilius negant, necesse esse ad comprehensionem cognoscere omnes actus prout existentes, potissimum liberos, nisi sermo sit de perfectissima comprehensione: que est sententia PP. Francisci Suarez (4), Jacobi Granado (5), Alarcon (6), Petri Hurtado (7) aliorumque. Et ratio esse potest, primo quia actualis operatio, prout actu exercita, non videtur majorem perfectionem monstrare in re, quam eadem ipsa, prout possibilis. Deinde actus vel sunt necessarii vel liberi. Et quamquam necessarii cognosci queunt vi essentiae ac virtutis, ex qua manant, at liberi non sunt certo cognoscibiles *vi causae*, utpote quae non necessario connectitur cum illis. Atqui ut in postrema parte propositionis diximus, ad comprehensionem oportet, ut actus et effectus *vi causae* cognoscantur. Ergo ad comprehensionem causae non videtur

(1) Lossada (*De anim.*, disp. 8, cap. 5, num. 118, 119). Cfr. Conimbricenses (*Physicor.*, lib. 1, cap. 1, quaest. 1, art. 1 fin. collat. cum artic. 3, ad v.^{am}), Soarez lusitan. (*De anim.*, tract. 4, disp. 3, sect. 1, num. 42, 43), Theophil. Raynaud. (*Theolog. natur.*, dist. 7, quaest. 2, art. 2, num. 109, *Satis ergo*), Quiros (*Curs. philos.*, tract. 6, disp. 97, sect. 3, num. 19).

(2) *De Deo uno*, tract. 8, disp. 17, quaest. 6, num. 95.

(3) In 1.^{am} part., disp. 53, cap. 4, num. 15; et disp. 205, cap. 3, num. 9.

(4) *De Incarnat.*, disp. 26, sect. 3, num. 33; *de angelis*, lib. 2, cap. 31, num. 9.

(5) *De angelis*, tract. 4, num. 13.

(6) *De angelis*, tract. 1, disp. 4, cap. 6, num. 12.

(7) *De anim.*, disp. 10, sect. 3, num. 32.

necessario requiri cognitio actuum liberorum prout existentium, sed satis est, ut cognoscantur omnes species ac varietates huiusmodi actuum, quae produci ab illa valeant; nec proinde ignoratio aut non certa cognitio actuum liberorum et secretorum cordis est sufficiens ratio, ne unus angelus alium comprehendat.

Objic. 6.º Si comprehensio importaret cognitionem eorum, quae in objecto sive formaliter sive etiam virtualiter et eminenter continentur, posset intellectus creatus, saltem divinitus, comprehendere Deum. Atqui hoc est contra catholicam doctrinam. Ergo... Probatur Major. Nam multi Theologi docent, posse Beatum per divinam virtutem elevari, ut videat omnia prorsus possibilia in omnipotentia Dei contenta. Atqui possibilia omnia sive secundum speciem sive secundum individua exhauriunt totam continentiam eminentialem ac virtuaalem Dei. Ergo stat Major.

Respondeo, *disting.* Major. Si comprehensio importaret etiam cognitionem eorum, quae in objecto eminenter et virtualiter continentur, ita ut id solum *sufficiat* ad comprehensionem, intellectus creatus posset Deum comprehendere, *trans.*; si id quidem *requiratur*, non autem *sufficiat* ad comprehensionem, *neg.* Et *concessa* Minore, *neg.* conseq. Difficultas haec sternit nobis viam ad complendam definitionem comprehensionis.

202. ε) Quæritur itaque, utrum cognitio ex eo solum quod attingat omnia prædicata tum formaliter tum eminenter ac virtualiter in objecto contenta, prout hactenus declaratum est, evadat comprehensiva; an vero ad hoc præterea requiratur, ut adaequet cognoscibilitatem objecti, ita nempe ut tanta esse debeat perfectio comprehensionis in *esse* cognitionis, quanta est objecti perfectio in *esse* cognoscibilis. Nonnulli Doctores putant, sufficere ad comprehensionem, ut exprimat omnia prædicata sive formaliter sive eminenter in objecto contenta, nec præterea oportere, ut sit tantæ perfectionis, quantum exposcit meritum et cognoscibilitas illius. Ita sentiunt inter alios PP. Vazquez (1), Petavius (2) et

An ad comprehensionem requiratur, quod cogitatio adaequet objecti cognoscibilitatem:

(1) In 1.^{am} partem, disp. 53, cap. 2.

(2) Lib. 7, cap. 4, num. 8, 9 seqq.

Petrus Hurtado (1). Et priores quidem illi scriptores inter refutandum contrariam opinionem mox exponendam, ad alienum sensum illam detorquet, quasi proinde foret rem cognoscere tam perfecte, quantum cognoscibilis est *ex merito et exigentia* ipsius, ac cognoscere tam perfecte, quam est cognoscibilis *absolute*. Et sic arguunt, hinc sequi quod ad generalem rationem comprehensionis requirendum esset, ut sit cognitio substantialis, nam perfectissima omnium absolute possibilium cognitionum est ea, quæ cum ipsa cognoscentis substantia identificatur, Deoque soli convenit. Ex quo illud ulterius consequeretur, nullam rem utcumque imperfectam comprehendere posse ab intellectu creato, sed a solo divino, prout superius etiam arguebamus. Ad hic sensus non nisi per calumniam imputari potest doctrinæ jam declarandæ assertoribus, quem plerique illorum apprimè distinguunt, ac diserte refellunt.

Est ergo communissima sententia illorum, qui negant sufficere ad comprehensionem, ut contenta in objecto formaliter et eminenter referat, sed præterea requiri adæquationem quandam cognitionis cum objecto, non quidem *in esse entis*, quatenus cognitio debeat esse tantæ perfectionis entitivæ ac substantialis, quantæ res cognita, sed *in esse cognitionis*, quatenus debeat esse cognitio tam clara, tam intensa, tam perfecta, quanta potest esse secundum perfectionem et exigentiam vel cognoscibilitatem illius. Existimant enim quamlibet rem, sicut habet suam determinatam perfectionem specificam, ita suam habere cognoscibilitatem vel capacitatem et meritum, ut certo gradu perfectionis cognoscatur, quem si cognitio assequatur, rationem obtinere comprehensionis, si vero excedat, non jam comprehensio, sed supercomprehensio dicatur, qualis est cognitio, quam Deus habet de quibuslibet creaturis, infinite perfectiorem, quam ipsæ de se exigant. Quare qui sic opinantur, contendunt, ut comprehensio dicatur *res totaliter* attingere, totalitatem istam requirendam esse et ex parte objecti et ex parte subjecti cognoscentis, ita ut tum res comprehendatur, cum cognoscitur quoad omnia, quæ formaliter et eminenter continet, et cognitione tam

(1) *De anim.*, disp. 10, sect. 3, num. 20-29.

perfecta, quantum postulet vis et cognoscibilitas rei, hæc sententia tribuitur multis antiquioribus Scholasticis, ac nominatim S. Thomæ, ut mox videbimus, et S. Bonaventuræ (1), Richardo, Scoto, Gregorio, Gabrieli aliisque (2), ac multis Thomistis (3) et communissime nostratibus (4), ipso Suarezio non excepto, ut mox patebit. Eidem generatim suscribunt, qui arbitrantur posse Beatum divinitus videre in Deo possibilia omnia (quin tamen comprehendant ipsum), quæ multorum sententia est tum antiquiorum tum posteriorum Scholasticorum (5).

Controversia hæc sub illis quoque terminis proponi solet, utrum comprehensio debeat objectum representare, quantum cognoscibile est non solum *extensive*, sed etiam *intensive*. Ea enim dicitur a multis cognitio rem notificans, quantum cognoscibilis est extensive, quæ attingit omnia predicata, et formaliter et eminenter in objecto contenta; illa vero quantum cognoscibilis est intensive, quæ objectum exhibet tanta claritate ac perfectione, quantum de se meretur, et exposcit. Prima ergo ex relatis sententiis ad comprehensionem non requirit, nisi ut rem cognoscat, quantum cognoscibilis est

vel utram
comprehensio
debeat
objectum
representare,
quantum
est cognoscibile
tum extensive,

(1) 3.ª, dist. 14, art. 1, quæst. 2.

(2) Apud Suarez, *De Incarnat.*, disp. 26, sect. 1, num. 6.

(3) Vide v. g. Cajetan. (In 1.^{am} part., quæst. 12, art. 7); Bañez (Ibid. in Commentar.); Gonet (*Clypeus*, tom. 1, disp. 4, art. 3, paragr. 3); cardin. Gotti (*De Deo*, tract. 3, quæst. 5, dub. 1, paragr. 3, num. 18); Billuart (*De Deo*, dissert. 4, art. 9, paragr. *Dicitur* 3.ª); Salmanticenses (*Curs. theolog.*, tom. 1, tract. 2, disp. 6, paragr. 4, num. 14), etc.

(4) Vide Molina (In 1.^{am} part., quæst. 12, art. 7); Ruiz de Montoya (*De scient. Dei*, disp. 6, sect. 2 seqq.); Arrubal (In 1.^{am} part., disp. 23, cap. 4); Herice (Ibid. disp. 4, cap. 4); Tanner (*De Deo*, disp. 2, quæst. 6, dub. 4); Arriaga (*De Deo*, disp. 13, sect. 1); Rhodes (*De Deo*, disp. 2, quæst. 4, sect. 3 initio, et paragr. 1, in probatione primæ assertionis, et ibid., paragr. 3); Compton (*De anim.*, disp. 19, sect. 3, num. 6); Izquierdo (*De Deo uno*, tract. 8, disp. 17, quæst. 6, num. 160); Martinon (disp. 8, sect. 5); Thyrsus Gonzalez (*Selectar. disput.*, tom. 1, disp. 3, sect. 13); Jacob. Platel (*De Deo*, cap. 2, paragr. 3, num. 70); Lossada (*De anim.*, disp. 8, cap. 5, num. 113 lin. collat. cum num. 116), etc.

(5) Apud Izquierdo, *De Deo*, tract. 8, disp. 20, quæst. 4.

extensive; secunda vero negat veri nominis esse comprehensionem illam, quæ non cognoscit rem, quantum cognoscibilis est etiam intensive. Quam ad rem referri potest a quibusdam invecta divisio comprehensionis in pure extensivam atque in extensivam simul et intensivam, cujus meminit Doctor Eximius, negat tamen necessitatem (1), ob eam videlicet rationem, «quia non potest esse comprehensio vera et propria ex parte objecti (nempe extensive vel rem repræsentans, quantum cognoscibilis est extensive), quin sit etiam intensive sufficienter perfecta (nimirum rem repræsentans, quantum cognoscibilis est intensive), ut comprehensio simpliciter dici possit» (2). Quapropter quamvis P. Suarez prima fronte videri possit contrarius secundæ sententiæ, reapse tamen eandem sequitur, ni fallor. Nam ibidem diserte pronuntiat doctrinam istius divisionis recte intellectam esse veram, «scilicet ad comprehensionem *necessarium esse etiam modum perfectum ex parte cognoscentis et proportionatum objecto cognito*», et paulo inferius «necessarium esse, ut cognitio sit clara, evidens et certa, *cum debita proportione ad objectum cognitum*» (3): quod profecto quoad rem ipsam intendunt alterius opinionis assertores, dicentes comprehensionem debere esse intensivam simul et extensivam, quæ nimirum intelligat objectum, quantum cognoscibile est non solum extensive, sed etiam intensive. Discrepancia ergo Suarezii non est in hoc, sed in eo tantum quod existimet comprehensionem extensivam non posse ab intensiva separari, ac proinde supervacaneam esse distinctionem utriusque, quoniam impossibile est, ut cognitio sit vere comprehensio extensiva, penetrans et exhaustiens totam rei cognoscibilitatem objectivam, quin sit comprehensiva intensive, vel habeat totam perfectionem claritatis et certitudinis, quam postulat ex sese objectum (4). Quæ opinio profecto, sive sit vera, sive sit falsa, quod necesse non est nunc definire, non negat, ut vides, comprehensioni eam

(1) Suarez, *De Incarnat.*, disp. 26, sect. 1, num. 5 et 7.

(2) Id. *ibid.*, num. 7.

(3) Id. *ibid.*, num. 8.

(4) Vide Suarez, *ibid.* num. 8, 9, 12, seqq. usque ad finem sectionis.

perfectionem in *esse cognitionis*, quam nomine comprehensionis intensive significant illi alii scriptores.

203. PROPOSITIO 2.^a Ad veram comprehensionis rationem requiritur etiam, ut sit cognitio cognoscibilitatem objecti ade-quans, ita ut «quam est perfecta res ipsa in *esse cognoscibilis*, tam sit perfecta comprehensio in *esse cognitionis*; vel ita ut per illam res cognoscatur, quam perfecte natura sua petit cognosci, seu quam perfecte est cognoscibilis proportionate ad suam naturam» (1).

Hæc est secunda ex modo relatis sententiis, quam videtur omnino tenere S. Thomas; quamvis enim in locis superius laudatis, cum præcedens propositio probaretur, ad comprehensionem contentus esse videatur cognitione eorum, quæ in objecto formaliter et eminenter continentur, alias tamen sæpe diserte requirit eam modi cognoscendi perfectionem, qui rei cognoscibilitati sit proportionata. *Illud*, inquit, *comprehenditur, quod perfecte cognoscitur; perfecte autem cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quantum est cognoscibile. Unde si id, quod est cognoscibile per scientiam demonstrativam, opinione tenetur ex aliqua ratione probabiliter concepta, non comprehenditur, puta, si hoc quod est triangulum habere tres angulos æquales duobus relictis, aliquis sciat per demonstrationem, comprehendit illud. Si vero aliquis ejus opinionem accipiat probabiliter, per hoc quod a sapientibus vel pluribus ita dicitur, non comprehendet ipsum; quia non pertinet ad illum perfectum modum cognitionis, quo cognoscibilis est (2). Et alibi: Non propter hoc Deus incomprehensibilis dicitur, quasi aliquid ejus sit quod non videatur; sed quia non ita perfecte videtur, sicut visibilis est. Sicut cum aliqua demonstrabilis propositio per aliquam probabilem rationem cognoscitur, non est aliquid, ejus quod non cognoscatur, nec subiectum, nec prædicatum, nec compositio; sed tota non ita perfecte cognoscitur, sicut cognoscibilis est (3). Item: In his, quæ per se intelliguntur sine conjunctione ad sensum, non impeditur comprehensio intellectus nisi propter*

(1) P. Sebastian. Izquierdo, *De Deo*, loc. cit. num. 100.

(2) S. Thom., 1 p., quest. 12, art. 7 corp.

(3) S. Thom., 1 p., quest. 12, art. 7, ad 2.um

Resolvitur
affirmative

cum S. Thom.

excessum quantitatis virtualis; quando scilicet quod intelligitur, habet modum intelligendi perfectiorem quam, sit modus, quo intellectus intelligit; sicut si aliquis cognoscat hanc conclusionem: Triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, per probabilem rationem, utpote per auctoritatem, vel quia ita communiter dicitur, non comprehendit ipsam; non quod unam partem ejus ignoret alia scita, sed quia ista conclusio est scibilis per demonstrationem, ad quam cognoscens nondum pervenit; et ideo non comprehendit ipsam, quia non stat perfecte sub cognitione ejus (1). Et ibidem paulo post: In visione qualibet triplex modus considerari potest. Primus modus est prius videntis absolute, qui est mensura capacitatis ejus; et sic intellectus angeli totaliter videt Deum: hoc est dictum, totam vim intellectus sui adhibet ad videndum Deum. Alius modus est ipsius rei in se; et hic modus nihil est aliud, quam qualitas rei. Cum autem in Deo non aliud sit qualitas, quam substantia, modus ejus est ipsa essentia; et sic totaliter videt Deum, quia videt totum modum Dei eodem modo, quo totam essentiam. Tertius est ipsius visionis, quæ est medium inter videntem et rem visam; et dicitur modum videntis per comparisonem ad rem visam, ut tunc dicitur aliquis alterum videre totaliter, quando scilicet visio habet modum totalem; et hoc est quando ita est perfectus modus visionis ipsius videntis, sicut est modus visibilitatis ipsius rei. Et hoc modo non totaliter videtur divina essentia, ut ex dictis (in corp. art.) patet; sicut aliquis qui scit aliquam propositionem esse demonstrabilem, cujus demonstrationem ignorat, scit quidem totum modum cognitionis ejus, sed nescit eam secundum totum modum, quo cognoscibilis est (2), etc., etc. Jam ratione

Probatur 1.º propositio. Comprehensio, fatentibus omnibus, est cognitio, qua res tantum cognoscitur, quantum cognoscibilis est. Atqui nisi comprehensio sit tam perfecta in esse cognitionis, quam perfecta est in esse cognoscibilis, non cognoscitur tantum, quantum cognoscibilis est. Et prob.

(1) *De veritat.*, quest. 8, art. 2. Cfr. 1 p., quest. 12, art. 7, ad 3.um; et 4.º dist. 49, quest. 2 lin. corp.

(2) *De verit.*, quest. 8, art. 2, ad 2.um. Adde, si vis, alia loca, ut v. g. 3 p., quest. 10, art. 2, ad 3.um; *Contr. Gent.*, lib. 3, cap. 55 initio et paragr. *Adhuc*; et *Compend. Theolog.*, cap. 100.

at præcipue
probationes
preponatur.

Minor. 2.) quia omnis res pro naturæ suæ perfectione magis minusve perfecte se cognosci exigit, veritas enim ontologica vel cognoscibilitas sequitur entitatem; sicut qualibet res, quo potiori bonitate donatur, eo est amabilior intensiorive amore digna. β) Unde si quis (quod est exemplum sæpius ab Aquinate productum, ut modo vidimus), si quis, inquam rem certo et scientifice cognoscibilem solum opinative aut per fidem cognoscat, etiamsi totam illam ita apprehendat, ut nihil videntem lateat, re tamen vera non comprehendet eam. Cur ita, nisi quia potest certam generare notitiam, ac proinde perfectiori meretur ex parte sui cognitione innoscere?

*Prob. 2.º Fatentibus pariter omnibus, comprehensio debet esse cognitio clara, evidens et certa; aliunde vero sicut in qualibet alia notitia, ita etiam in comprehensiva, circa eandem realitatem et perfectivam extensionem objecti varii possunt esse gradus intensionis et perfectionis, ita ut detur quoque *supercomprehensio*, quando nimirum res perfectius cognoscitur, quam ipsa ex sua conditione mereatur. Ergo in cognitione, quæ rem attingat quoad omnia sua prædicata etiam eminenter contenta, debet esse certus aliquis gradus perfectionis in esse cognitionis, quem si non assequatur, nondum sit comprehensio, si vero excedat, *supercomprehensio* dicatur. Ergo undenam, quæso, æquum est, ut mensura istius perfectionis desumatur nisi ex meritis et exigentia objecti, quatenus tantam debeat comprehensio habere perfectionem in esse cognitionis, quantum exposcit intelligibilitas objecti, vel quanta opus est, ut cognitio censeatur proportionata vel adæquata objecto?*

Prob. 3.º Habet præterea notio comprehensionis ita explicata et illud commodum, quod secundum eam præscindi possit ab illa controversia, utrum divinitus fieri queat, ut Beati videant in Deo cuncta possibilia, circa quam non omnino convenit inter Auctores aliis negantibus, aliis affirmantibus id fieri posse, aliis demum concedentibus saltem probabilitatem negativæ sententiæ (1). Qui ergo putant ad comprehensionem sufficere, ut referat omnia prædicata formaliter et eminenter contenta in objecto cognito non poterunt

Quid super-
comprehensio.

(1) Apud Izquierdo (*De Deo Uno*, tract. 8, disp. 20, quest. 4).

incomprehensibilitatem Dei propugnare, nisi etiam defendant, nulli creato intellectui licere vel per absolutam potentiam videre in Deo possibilium omnia, contenta videlicet eminenter in illius essentia. E contrario qui ad comprehensionem requirunt præterea perfectionem in esse cognitionis proportionatam rei perfectioni in esse cognoscibilis, non coguntur irretire sese in molesta illa controversia de visione omnium possibilium in Deo (1).

Difficultates
solute.

204. *Objic. 1.º* Ex S. Augustino ad comprehensionem sufficit, ut nihil objecti lateat cognoscentem. Atqui si cuncta, quæ in objecto formaliter et eminenter ac virtualiter continentur, innotescant, nihil illius re vera cognoscentem latet. Ergo ad comprehensionem non requiritur, ut tam sit perfecta in esse cognitionis, quam perfectum est illius objectum in esse cognoscibilis.

Respondeo, dist. Minor. Si cuncta, quæ in objecto formaliter et eminenter continentur, innotescant, nihil illius latet ex parte ipsius objecti, *trans.*, ex parte perfectionis in cognitione requisitæ, *neg.* Et *neg. conseq.* Re enim vera latet aliquo modo, quod non penitus patet; non autem penitus patet, quod non debita claritate ac certitudine, quam rei cognoscibilitas exposcit, ab intellectu representatur. Secus enim etiam opinativa cognitio, quæ ad integram objecti perfectionem terminaretur, dicenda foret comprehensio (2).

Objic. 2.º Si comprehensio foret cognitio tam perfecta, quam perfecte res est cognoscibilis, nihil posset omnino comprehendi ab intellectu creato. Nam omnis res cognoscibilis est cognitione divina substantiali et infinita, quæ in nullum creatum intellectum cadere potest. Atqui communi scriptorum consensui repugnat, dicere, quod nihil possit creatus intellectus comprehendere. Ergo...

Respondeo, dist. Major. Si comprehensio foret cognitio tam perfecta, quam perfecte cognoscibilis est res supra meritum et exigentiam suam, *conc.*; quam perfecte cognoscibilis

(1) P. Thyrsus Gonzalez fuse tractat, utrum ex cognitione omnium possibilium in Deo sequatur ejusdem comprehensio. Vide *Select. disput.* tom. 1, disp. 5.

(2) Cfr. S. Thom. 1 p. quæst. 12, art. 7, ad 2.um; qui locus paulo superius excerptus est.

est secundum exigentiam et meritum suum, *neg.*; et *concedo* Majoris probationem, quæ nihil nobis officit, cum extra statum quæstionis vagetur. Et *concessa* pariter *Minori, neg. conseq.*

Instabis 1.º Omnis cognitio creata est accidens, ac proinde minus perfecta, quam substantia. Ergo si comprehensio debet esse tam perfectâ, quam objectum, deberet etiam esse cognitio substantialis; quæ cum nulli creature competere queat, nulla creatura poterit quidpiam comprehendere.—*Respondeo, conc. anteced., et neg. suppositum consequentis.* Numquam enim diximus comprehensionem debere esse tam perfectam, quam sit ipsum objectum in se, hoc enim esset idem ac pronuntiare comprehensionem in genere entis esse tam perfectam, quam objectum cognoscendum; quod falsum est, ac superius a nobis rejectum. Solum dicimus comprehensionem debere esse tam perfectam cognitionem, quam oriri queat ex objecto, spectata natura ejusdem et gradu cognoscibilitatis.

Instabis 2.º S. Thomas et quidam nostræ sententiæ assertores diserte docent, ideo Deum comprehendi non posse, quia comprehensio illius deberet esse actus cognitionis infinite perfectus. Ergo requirunt in comprehensione tantam perfectionem in genere entis, quantam habet in se objectum cognoscendum.—*Respondeo, dist. anteced.* Prædicti scriptores ideo negant Deum comprehendi posse, quia comprehensio illius deberet esse actus cognitionis infinite perfectus, ex ratione generali comprehensionis, *neg.*; ex peculiari ratione essentiae divinæ, quæ, cum habeat infinitam cognoscibilitatem, comprehendi non potest nisi cognitione infinita, atque adeo solius Dei propria et substantiali, cum ipsa essentia prorsus identificata, *conc.*

Quæres, utrum subjectum comprehensive cognoscens aliquid, debeat æque perfectum aut perfectius esse illo entitative, an vero possit comprehendere naturam se præstantiorem. Non est autem sermo de comprehensione Dei, quem mox probabimus a nullo altero posse comprehendi, sed tantum de creatis substantiis. Si agatur de eo, quod fieri per divinam virtutem possit, facile concedetur, præstantiorem naturam posse comprehendi ab alia minus perfecta, v. g.

Utrum
subjectum
comprehensive
cognoscens
aliquid,
debeat esse
saltem æque
perfectum,
ac illud.

angelum ab anima rationali, et angelum superiorem ab inferiori; quia potest Deus per suam omnipotentiam supplere quicquid deest intellectui substantiæ imperfectioris, ut cognoscat perfectiorem, quantum cognoscibilis est etiam intensive. Si vero agatur de eo, quod fieri possit de potentia ordinaria, in varias opiniones scinduntur viri sapientes. Patres Herice et Arriaga (1) et Thyrsus Gonzalez (2) existimant subjectum comprehendens esse debere saltem æque perfectum ac objectum comprehensum: idemque censet Eximius Doctor (3) et quotquot opinantur quemlibet angelum posse se ipsum et inferiores alios naturaliter comprehendere, non autem alios perfectiores se. At vero Bañez (4), Molina (5) et alii e converso arbitrantur nullum esse incommodum in eo, quod angelus inferior superiorem et perfectiorem naturaliter comprehendat. Verum hæc Theologis discutienda relinquamus, jam enim ad solutionem principis controversiæ gradus faciendus est.

§ II.—AN DEUS AB INTELLECTU CREATO COMPREHENDI
ULLATENUS QUEAT

205. Affirmant Anomœi, duce Aetio et Eunomio, qui, prout superius in præcedenti articulo retulimus (6), perfectissimam sibi arrogabant notitiam Dei, immo tam perfectam, quam ipsemet Deus habeat: contra quos invicte decertarunt SS. Basilius, uterque Gregorius, Epiphanius, Chrysostomus.

PROPOSITIO 3.^a Deus ab intellectu creato nullatenus comprehendi potest.

Jam præmonuimus initio, propositionem hanc multis et gravissimis Theologis fide divina certam videri, eo nimirum sensu, quemadmodum explicat Suarez, ut Deus dicendus sit

Deus
ab intellectu
creato
nullatenus

- (1) Loc. cit.
- (2) *Select. dispnt.* tom. 1, disp. 5, sect. 11, uum. 64 seqq.
- (3) *De angelis*, lib. 2, cap. 31.
- (4) In 1.^{am} part., quæst. 56, art. 2 in respons. ad dub. 2.um
- (5) In 1.^{am} part., quæst. 56, art. 2, *Dubium præterea est...*
- (6) Vide supra, num. 195, pag. 634.

incomprehensibilis a creatura «comprehensione propria et simpliciter dicta; licet non sit de fide certum, in quo consistat hæc comprehensio» (1). Cæterum incomprehensibilitas expresse definita habetur in concilio Lateranensi IV.º capite *Firmiter*, in quo Deus dicitur *immensus et incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens et ineffabilis* (2); idque recentissime confirmatum fuit a concilio Vaticano (3). Scripturæ Patrumque testimonia de hac veritate qui nosse voluerit, ad eat passim Theologos, et veteres et recentiores, illorumque germanum sensum adversus interpretationes P. Gabriellis Vazquez vindicatum reperies apud Suarez et alios in limine hujus articuli ac disceptationis laudatos scriptores.

Probatur propositio ratione. Ad veri nominis comprehensionem requiritur, ut cognoscat objectum *totaliter* sive extensive sive intensive: *extensive*, inquam, quatenus attingat quicquid in objecto formaliter et eminenter ac virtualiter continetur; *intensive*, quatenus totum id tam perfecte referat in esse cognitionis, quam perfecte cognoscibile est ex meritis ipsius objecti. Atqui impossibile est, ut ullus creatus intellectus, sive naturaliter sive supernaturaliter, Deum cognoscat totaliter et extensive et intensive. Ergo repugnat metaphysice, ut Deus ab ullo creato intellectu comprehendatur.

Major constat ex declarato et probato in præcedenti propositione conceptu vero comprehensionis. **Minor vero demonstratur.** Deus enim est infinitæ virtutis et infinite cognoscibilis, seu exigit cognitione infinite perfecta cognosci, tum quia cognoscibilitas proportionata est entitati, quare infinita entitas virtutem habet et jus ac meritum, ut æque præstanti cognitione representetur; tum quia de facto Deus a se ipso infinite perfecto actu cognoscitur, non autem cognoscitur cognitione perfectiori, quam ex sese mereatur, secus se non solum comprehenderet, sed supercomprehenderet, quod profecto et per se patet absurdum esse, et falsum ab omnibus agnoscitur. Atqui repugnat, ut creatura, quidpiam

comprehendi
potest.

- (1) Suarez, *De Incarnat.*, disp. 26, sect. 2, num. 2.
- (2) Denzinger, num. 355, pag. 119.
- (3) *Constit. de fide cathol.*, cap. 1, apud Denzinger, num. 1631, pag. 380.

cognoscat cognitione infinite perfecta, sicut generatim reputat ab ente finito produci actum infinitum. Ergo.... *Deus*, inquit Aquinas, *cujus esse est infinitum, ut supra ostensum est* (quest. VII, art. 2), *infinite cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus potest Deum infinite cognoscere. In tantum enim intellectus creatus divinam essentiam perfectius vel minus perfecte cognoscit, in quantum majori vel minori lumine gloriæ perfunditur. Cum igitur lumen gloriæ creatum, in quocumque intellectu creato receptum, non possit esse infinitum; impossibile est, quod aliquis intellectus creatus Deum infinite cognoscat. Unde impossibile est, quod Deum comprehendat* (1).

Quædam aliæ probationes videri queunt apud priscos potissimum scriptores, quorum nonnullæ pendent a controversiis, quibus necesse non est rem hanc, per se non parum arduam, magis magisque implicare.

Objectiones
dissipantur.

206. Objic. 1.º Potest lumen gloriæ esse infinite intensum. Atqui lumen hujusmodi potest efficere per intellectum creatum cognitionem infinite perfectam, atque adeo adæquatam vel proportionatam ipsi naturæ infinite Dei, quæ proinde forte comprehensio. Ergo...

Respondeo, *neg.* Major. et Minor. Nam lumen gloriæ, utpote qualitas creata supernaturalis, infinite intensa esse nequit, quemadmodum diserte scribere vidimus S. Thomam, et plerique docent ex generali doctrina circa gratiam et charitatem, quæ dicuntur augeri posse sine fine, quin veniri possit ad infinitum intensiōnis gradum (2). Non desunt tamen, qui admittant possibilitatem luminis gloriæ infinite intensi, et adhuc negant cum illo posse videri Deum ab intellectu creato tam perfecte *in esse* cognitionis, quam perfectus est ipse *in esse* cognoscibilis. Nam actus intellectus creati, quomodocumque positus, semper infinite distabit in perfectione ab actu divinæ cognitionis, quæ cum non sit perfectior ipsa Dei cognoscibilitate, sed adæquata, sequitur necessario quamlibet creatam cognitionem etiamsi procederet ex lumine

(1) S. Thom. 1. p., quest. 12, art. 7.

(2) Vide S. Thom. 2. 2. quest. 24, art. 7. Cfr. *Cosmolog.* num. 213, pag. 792 lin.

infinite intenso, non adæquare divinam cognoscibilitatem. Verum hæc ad Theologos spectant (1).

Objic. 2.º Beati videndo Deum vident totum Deum, ita ut nihil ejus illos lateat. Atqui illud comprehenditur, quod ita totum videtur, ut nihil illius lateat secundum S. Augustini definitionem. Ergo videtur Deus a Beatis comprehendi, immo vero visio beatifica non differre a comprehensione.

Respondeo, *dist.* Major. Quod videtur totum et totaliter, et quidem ex parte objecti et subjecti, prout in propositione 1.^a et 2.^a declaratum est, *conc.*; quod videtur quidem totum, sed non totaliter, *neg.* Et *contradist.* Minore, *neg.* conseq.

Objic. 3.º Cum Deus dicitur non videri *totaliter*, vox hæc vei-importat modum rei visæ vel modum subjecti videntis. Atqui videns Deum per essentiam, videt illum totaliter totalitate rei visæ, quia videt eum sicuti est; et similiter videt eum totaliter totalitate subjecti videntis, siquidem tota virtute sua totoque conatu intuetur. Ergo quilibet videns Deum totaliter illum videt, ac proinde comprehendit.

Respondeo ex S. Thoma, vocem illam importare modum utriusque et subjecti videntis et objecti visi, non tamen absolute ac seorsim, quatenus *aliquis modus sit in Deo, quem non videant* (Beati), *vel aliquis modus sit intellectus ipsorum, qui non convertatur ad Deum*; sed comparative ad invicem, videlicet *modus, quo convertuntur ad Deum non est æqualis modo, quo Deus est cognoscibilis: quæ inæqualitas ostenditur, cum dicitur, quod divina essentia non totaliter videbitur* (2). Arbitror etiam, verbum *totaliter* posse intelligi et ex parte objecti et ex parte subjecti in alio sensu, videlicet in sensu respondente propositionibus 1.^æ ac 2.^æ præcedentis paragraphi. Ex parte quidem objecti, quia quamvis Deum videntes cognoscant illum totum cum omni suo modo essendi, absolute et in se, non tamen relative, ut ita dicam, et secundum habitudinem ad omnia possibilea vel contenta eminenter ac virtualiter in essentia et omnipotentia divina; in hac enim consideratione Beati non cognoscunt Deum totaliter. Ex parte

(1) Cfr. Suarez, *De Incarnat.* disp. 26, sect. 3, num. 7.

(2) S. Thom. 4.º dist. 49, quest. 2, art. 3, ad 3.um Cfr. 1. p., quest. 12, art. 7, ad 3.um; de *verit.*, quest. 8, art. 2, ad 2.um

vero subjecti, quia quamvis Beati tota virtute sua et conatu mentis Deum intueantur, cognitio tamen eorum sic posita non habet justum gradum vel totalitatem perfectionis requisitam a natura divina, seu quæ adæquet cognoscibilitatem illius.

Objic. 4.º Efficacia et perfectio actionis mensuratur secundum formam, quæ est principium agendi ex parte ipsius agentis, sicut calefactio v. g. eo est major, quo potentior calor, qui est principium hujusce actionis. Sed forma, qua intellectus videt Deum, principium nempe visionis, est ipsa essentia divina. Ergo principium istud potest tribuere visioni efficaciam et perfectionem quamdam infinitam, ita ut vere comprehendat Deum.

Respondeo, dist. Major: si forma, quæ est principium actionis conjungatur agenti secundum totum modum suum, *conc.*; si conjugatur tantum secundum modum, cujus est capax agens, atque ita ut hujus conditioni debeat se attemperare forma in agendo, *neg.*

Et concessa Minore, *neg.* conseq. Ratio illa (objectionis) procedit, quando forma, quæ est principium actionis agentis, conjungitur secundum totum modum suum; quod necesse est in omnibus formis non subsistentibus, quarum esse est inesse. Sed divina essentia, quamvis quodammodo sit ut forma intellectus; quia tamen non capitur ab intellectu nisi secundum modum intellectus capientis, et quia actio non est tantum formæ, sed etiam agentis: ideo non potest esse ita perfecta actio, sicut est perfecta forma, quæ est principium actionis, cum sit defectus ex parte agentis (1).

Objic. 5.º Illud, cujus definitio cognoscitur, comprehenditur, nulla enim est potior ratio ad comprehendendam rem, quam scire illius definitionem, quippe quæ ipsam essentiam patefacit. Atqui Beati essentiam intuentes Dei, norunt illius definitionem. Ergo...

Respondeo, dist. Major: illud comprehenditur, cujus cognoscitur comprehensive definitio, *conc.*; cujus non cognoscitur

(1) S. Thom. *de verit.*, quæst. 8, art. 2, ad 3.um Cfr. 4.^a, dist. 49, art. 3, ad 6.um

comprehensive definitio *neg.* Et *contradistinct* Minore, *neg.* conseq. (1).

Objic. 6.º Saltem anima Christi Domini comprehendit essentiam Dei. Nam essentia divina cum ipsa scientia visionis Dei identificatur. Sed anima Christi comprehendit scientiam visionis Dei. Ergo comprehendit quoque Dei essentiam. Accedit, quod S. Paulus docet in Christo esse *omnes thesaurus sapientia et scientia absconditos* (2), et S. Isidorus Hispanensis scriptum reliquit: *Sola sibi integre nota est Trinitas et humanitati Christi* (3).

Respondeo, neg. assert. cum communi sententia, quam hisce verbis expressit B. Albertus M. *Si diceremus Deum concludi comprehensione capacitatis animæ Christi, videtur mihi, quod hoc redundaret in blasphemiam deitatis Christi, et tantum daremus jam Humanitati suæ, quod derogaremus divinitati ejusdem* (4). Ad probationem, concedo Major., *neg.* Minor., primo quia anima Christi Domini non cognoscit scientiam visionis, quam perfecte cognoscibilis est ex merito suo, et quam perfecte cognoscitur ab ipso Deo; deinde quia quamvis anima Christi cognoscat scientiam visionis quoad omnia existentia, sive futura sive præsentia sive futura sive præterita, ex communi tamen sententia, non cognoscit totam latitudinem scientiæ, quæ simplicis, intelligentiæ dicitur, ac terminatur ad omnia possible. Ad illud, quod ex S. Paulo objiciebatur, verba illa possunt intelligi de Christo Domino, quatenus est Deus et Sapientia per se subsistens. Quod si ad Humanitatem referantur, poterunt quidem exprimere præclarissimam præ cunctis aliis scientiam Sanctissimi Servatoris nostri, quam tamen non pertingere usque ad comprehensionem Divinitatis, certum est apud omnes atque compertum. S. Isidorus etiam loquitur de Humanitate Christi, quæ sumenda est in concreto pro Christo homine, cui cognitio comprehensiva Trinitatis

(1) Cfr. S. Thom. *de verit.*, quæst. 8, art. 2, ad 4.um Cfr. 4.^a, dist. 49, quæst. 2, art. 3, ad 5.um, quibus in locis quedam alia objecta soluta videri queunt.

(2) *Coloss.*, cap. 2, vers. 3.

(3) S. Isidor., *In Exod.*, cap. 42, num. 3.

(4) Albert. M. 3.º, dist. 14, art. 1.